

СЕКЦІЯ 9 БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.1:658.115

Ларікова Т.В.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку в кредитних і бюджетних
установах та економічного аналізу
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

ОСОБЛИВОСТІ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ НЕФІНАНСОВИХ АКТИВІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

У статті досліджено поняття «нефінансові активи», визначено їх склад. Узагальнено нормативно-правову базу регулювання обліку нефінансових активів. Окреслено обліковий механізм нефінансових активів, наведено трактування видів вартостей, які використовуються в обліковому процесі нефінансових активів. Визначено переваги та недоліки програми «Парус-Бюджет» для обліку нефінансових активів та запропоновано напрями використання її функціональних можливостей.

Ключові слова: нефінансові активи, основні засоби, нематеріальні активи, запаси, бухгалтерський облік, автоматизація, «Парус-Бюджет».

Ларикова Т.В. ОСОБЕННОСТИ АВТОМАТИЗАЦИИ УЧЕТА НЕФИНАНСОВЫХ АКТИВОВ БЮДЖЕТНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

В статье исследовано понятие «нефинансовые активы», определен их состав. Проведен обзор нормативно-правовой базы регулирования учета нефинансовых активов. Описан учетный механизм нефинансовых активов, приведены трактовки видов ценностей, используемых в учетном процессе нефинансовых активов. Определены преимущества и недостатки программы «Парус-Бюджет» для учета нефинансовых активов и предложены направления использования ее функциональных возможностей.

Ключевые слова: нефинансовые активы, основные средства, нематериальные активы, запасы, бухгалтерский учет, автоматизация, «Парус-Бюджет».

Larikova T.V. SPECIAL ASPECTS OF BUDGETARY INSTITUTIONS NON FINANCIALS ASSETS ACCOUNTING AUTOMATING

The article highlights the essence of "non-financial assets," outlines their basic elements. The legal framework which regulates the accounting of non-financial assets is overviewed; non-financial assets accounting mechanism is outlined; the value types of treatment used in the financial assets accounting process is presented. The advantages and disadvantages of the "Parys-budget" software for non-financial assets accounting are determined; it is offered to extend their functionality.

Keywords: non-financial assets, fixed assets, intangible assets, inventories, accounting, automation, Parys-budget.

Постановка проблеми. В умовах застосування комп'ютерних технологій та програмних продуктів для автоматизації бюджетного обліку відбувається трансформація системи бухгалтерського обліку й облікових процедур, що супроводжується підвищенням якості та рівня ефективності процесу управління бюджетними коштами. Застосування програм автоматизації бюджетного обліку суттєво підвищує якість обробки облікової інформації в бюджетних установах.

В установах сектора загального державного управління здійснюється активна політика щодо адаптації вітчизняного законодавства до загальноприйнятих норм у міжнародній практиці. Прийняті відповідно до Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007–2015 рр. [8] Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі (НПСБОДС) [3], План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі 31.12.2013 № 1203 (набирає чинність із 01 січня 2017 р.) [5]. Трансформація має досить масштабний характер і охоплює перегляд укрупнених об'єктів обліку, виникнення нових об'єктів обліку в державному секторі, серед активів бюджетних установ на даний час виділяють нефінансові активи. Отже, дослідження сутності нефінансових активів та облікового механізму з використанням інформаційних технологій є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку та автоматизації системи обліку в бюджетних установах займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Ф.Ф. Бутинець, С.В. Івахненко, М.Р. Лучко, Л.О. Терещенко, С.В. Свірко, Н.М. Хорунжак, С.В. Сисюк та ін. Незважаючи на вагомий внесок науковців, питання автоматизації обліку нефінансових активів у літературі не досліджувалось, тому залишається актуальним.

Мета статті полягає у вивченні особливостей методики обліку нефінансових активів із використанням сучасних інформаційних технологій для автоматизації облікового процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «нефінансові активи» є новим для облікової термінології бюджетних установ. Його введення в ужиток уже відбулося на теоретичному рівні в межах наукових публікацій, а з 2017 р. заплановано його застосування й на практичному рівні. Йдеться про набуття статусу чинного регламенту нормативно-правового поля бухгалтерського обліку в секторі загального державного управління Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності», затвердженим Наказом Міністерства фінансів України від 28.12.2009 № 1541. Саме в зазначеному нормативному документі представлено структуру нефінансових активів суб'єктів сектора загального

державного управління через фрагмент активної частини балансу (табл. 1).

Таблиця 1
Структура розділу I «Нефінансові активи»
Балансу суб'єктів сектора загального державного управління [3]

I «Нефінансові активи»	
Основні засоби:	
– залишкова вартість	010
– знос	011
– первісна вартість	012
Нематеріальні активи:	
– залишкова вартість	020
– накопичена амортизація	021
– первісна вартість	022
Незавершені капітальні інвестиції	030
Запаси	040
Малоцінні та швидкозношувані предмети	050
Готова продукція	060
Інші нефінансові активи	070
Усього за розділом I	100

Незважаючи на досить широке термінологічне поле, представлене в НП(С)БОДС 101, характеристика поняття «нефінансові активи» відсутня. Грунтовне дослідження провела професор С.В. Свірко, яка узагальнила: нефінансові активи суб'єктів сектора загального державного управління – це економічні ресурси нефінансового характеру, контрольовані суб'єктом бухгалтерського обліку в секторі загального державного управління в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигід у майбутньому. До їхнього складу входять основні засоби, нематеріальні активи, запаси, готова продукція, незавершені капітальні інвестиції, інші нефінансові активи [6, с. 25].

Облік нефінансових активів регламентується нормативно-правовими документами, основні з яких: НП(С)БОДС 121 «Основні засоби», 122 «Нематеріальні активи», 123 «Запаси» [3] та Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, нематеріальних активів та запасів у державному секторі [2].

Облік основних засобів та нематеріальних активів, згідно з НП(С)БОДС, передбачає реалізацію: визнання

та первісної оцінки, оцінки після первісного визнання та переоцінки, амортизації, зменшення корисності основних засобів та нематеріальних активів, вибуття основних засобів та нематеріальних активів, розкриття інформації про основні засоби та нематеріальні активи у примітках до фінансової звітності.

Облік запасів передбачає аналогічні облікові процедури, крім амортизації та зменшення корисності, включає: визнання та первісну оцінку, оцінку запасів на дату балансу, оцінку вибуття запасів та розкриття інформації про запаси у примітках до фінансової звітності.

Очевидно, що облік нефінансових активів у бюджетних установах пов'язаний з оцінкою їх вартості, тому наведено види вартості нефінансових активів та їх визначення (табл. 2).

Облік нефінансових активів є досить складним, передбачає процес оцінки первісного визнання та переоцінки, нарахування амортизації, процесу зменшення корисності, оцінки та вибуття, розкриття інформації про нефінансові активи у примітках до фінансової звітності. Отже, важливим етапом дослідження є автоматизація обліку нефінансових активів.

Комп'ютерна система передбачає автоматизоване виконання завдань бухгалтерського обліку як у регламентному, так і в діалоговому режимах. Під час використання режиму діалогу збільшується оперативність обліку, контролю й аналізу, з'являється можливість отримання необхідних довідкових і аналітичних даних протягом звітного періоду, а не лише по його завершенню.

При цьому обсяг інформації, що регламентно надається користувачам, значно скорочується й обмежується тільки даними, що необхідні і достатні для виконання окремих управлінських робіт. Додаткові дані можна отримати за запитом.

На вітчизняному ринку інформаційних технологій є декілька програмних продуктів, призначених для побудови комп'ютерної системи обліку в бюджетних установах. Широкі функціональні можливості цих програм дають змогу автоматизувати розв'язання великого кола облікових задач. Найбільш відомим українським розробником автоматизованих систем управління корпорацією «Парус» створено програмний комплекс для управління фінансово-господарською діяльністю бюджетних установ. Модуль «Парус-Бюджет» призначений для комп'ютерного

Таблиця 2

Види вартості нефінансових активів та їх визначення [3]

Назва	Інтерпретація
Вартість, яка амортизується	первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості
Залишкова вартість	різниця між первісною (переоціненою) вартістю необоротного активу і сумою його накопиченого зносу
Ліквідаційна вартість	сума коштів або вартість інших активів, яку суб'єкт бухгалтерського обліку в державному секторі очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації) за вирахуванням витрат, пов'язаних із продажем (ліквідацією)
Первісна вартість	історична (фактична) вартість активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих, витрачених) для придбання (створення) активів
Переоцінена вартість	вартість активів після їх переоцінки
Справедлива вартість	сума, за якою можна обміняти актив або погасити зобов'язання між зацікавленими, обізнаними і незалежними сторонами
Чиста вартість реалізації необоротного активу	справедлива вартість необоротного активу за вирахуванням очікуваних витрат на його реалізацію
Балансова вартість активу	вартість активу, за якою він включається до підсумку балансу
Відновлювальна вартість	сучасна собівартість придбання
Чиста вартість реалізації запасів	очікувана ціна реалізації запасів в умовах звичайної діяльності за вирахуванням очікуваних витрат на завершення їх виробництва та реалізацію

ведення бухгалтерського обліку в бюджетних установах будь-якого рівня і забезпечує: формування повної і достовірної інформації про фінансово-господарську діяльність для потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів та контрагентів; реєстрацію первинних документів та підготовку річної, квартальної, місячної звітності бюджетної установи.

До основних переваг даного комплексу слід віднести: інтуїтивно зрозумілий інтерфейс – зручність для роботи користувачів різного рівня підготовки, оригінальний дизайн, можливість вибору варіанту виду інтерфейсу; широкі функціональні можливості – можливість комп'ютерної реалізації всіх ділянок обліку бюджетної установи; поєднання облікових та управлінських можливостей із комунікаційними можливостями Web-технологій – забезпечує побудову бухгалтерського обліку «від первинного документа» і автоматизацію бізнес-процесів різної складності; доступність і можливість поетапного впровадження – відносно невисока ціна придбання та обслуговування, поетапне впровадження залежно від можливостей замовника у такій послідовності: облік кадрів, нарахування зарплати, бухгалтерський облік, додатки для роботи з ЕККА, друку і зчитування штрих кодів тощо [4].

Програмний комплекс «Парус-Бюджет» складається з таких модулів: «Парус-Адміністратор», «Парус-Бухгалтерія», «Парус-Консолідація», «Парус-заробітна плата». Усі модулі системи можуть працювати як самостійні програми, але повною мірою їхні переваги реалізуються в єдиному програмному комплексі із загальною базою даних. Модуль «Парус-Бухгалтерія» забезпечує: облік надходжень, переміщення, переоцінки, нарахування зносу та вбуття нефінансових активів, створення картотек, друкування облікових форм.

Система «Парус-Бюджет» має різні комплектації, які визначають її функціональні можливості. Базовий комплект представляє собою мінімальний функціональний набір системи і дає змогу: готувати господарські і платіжні документи; вести облік основних засобів і нематеріальних активів, проводити переоцінку і розрахунок зносу по них; вести облік матеріальних цінностей, продуктів харчування, малоцінних та швидкозношуваних предметів по місцях зберігання у вартісному і кількісному вираженні в розрізі матеріально-відповідальних осіб; вести облік грошових коштів; вести облік взаємних розрахунків з установами й організаціями, розрахунків у порядку планових платежів; вести облік виконання витрат у розрізі касових і фактичних видатків установи; отримувати щомісячну звітність по руху засобів на рахунках у вигляді меморіальних ордерів, оборот-

них відомостей руху матеріальних цінностей, книг касових і фактичних видатків установи; отримувати книгу «Журнал-Головна», формування фінансової та бюджетної звітності.

Ураховуючи масштабність облікових заходів щодо операцій із нефінансовими активами, доцільно зосередити свою увагу на одному з об'єктів, зокрема основних засобів.

Облік основних засобів за НП(с)БОДС 121 має певні особливості в частині формування первісної вартості об'єктів основних засобів. Відповідно до НП(с)БОДС 121, до первісної вартості об'єкта основних засобів у разі придбання за плату включають, зокрема, суму непрямих податків у зв'язку з придбанням основних засобів (якщо вони не відшкодовуються бюджетній установі). Одним із таких податків є податок на додану вартість (ПДВ).

Отже, бюджетні установи, які оприбутковують основні засоби за загальним фондом, а також бюджетні установи – неплатники ПДВ, які оприбутковують основні засоби за спеціальним фондом, мають ураховувати це правило під час відображення господарських операцій із придбання основних засобів у системі «Парус-Бюджет».

Наприклад, ситуація із придбанням основних засобів: бюджетна установа – неплатник ПДВ придбала обладнання за КЕКВ 3110 «Придбання обладнання і предметів довгострокового користування» за рахунок коштів спеціального фонду.

Для виконання вимог НП(с)БОДС 121 процес надходження основних засобів розділено на дві господарські операції: придбання основних засобів та оприбуткування основних засобів.

Наведено автоматизований механізм обліку придбання основних засобів. Придбання основних здійснюється згідно з Типовою кореспонденцією субрахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій з активами, капіталом та зобов'язаннями бюджетних установ (План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ від 26.06.2013 № 611). Бухгалтерські проведення за такими операціями: суми придбання основних засобів, суми ПДВ, сплаченого під час придбання, фактичних видатків. Зауважимо, що за цим проведенням кількості не розраховують. Суму фактичних видатків обчислюють загальним підсумком.

Отже, придбання основних засобів відображають у такій послідовності.

1. У розділі «Документи/Внутрішні документи» здійснюється занесення основних даних (рис. 1).
2. Відбувається процес додавання. У полі «Найменування» відбувається перехід до словника «Номенклатура товарів та послуг» (рис. 2).
3. Для відображення в обліку інформації необхідно обрати створений зразок господарської опера-

Рис. 1. Внутрішній документ «Додавання. Основні дані»

Рис. 2. Номенклатурна позиція «Додавання»

ції «Придбання основних засобів» та перевірити правильність даних за сформованою операцією (рис. 3).

Рис. 3. Журнал підготовки господарських операцій

Згідно зі зразком господарських операцій, на кожний об'єкт основних засобів створюється два проведення (сума без ПДВ та сума ПДВ), де зазначається назва основних засобів (кількість основних засобів указується тільки за одним проведенням). Фактичні видатки відображають двома проведеннями на загальну вартість ТМЦ (сума без ПДВ та сума ПДВ). До загальної суми за господарською операцією увійдуть суми всіх проведеннь.

Після збереження господарської операції в Системі інформацію про капітальні інвестиції в основних засобах можна побачити у різних облікових регістрах, а саме: Оборотні відомості/Рух коштів за рахунками, Рух матеріальних цінностей, Звіти/Меморіальний ордер № 17, Відомості аналітичного обліку.

Однак у бюджетних установах повною мірою автоматизувати загальний обліковий процес по основним засобам неможливо. Для прикладу наведено використання функціональних можливостей системи «Парус-Бюджет» під час автоматизації обліку основних засобів у ВНЗ (табл. 3).

Як видно, із чотирнадцяти типів господарських операцій щодо обліку основних засобів, які забезпечує «Парус-Бюджет», ВНЗ використовує приблизно

десять, що становить 70%. У зв'язку із цим установі варто максимізувати ефективність використання «Парус-Бюджет» під час обліку основних засобів шляхом повного використання можливостей системи.

Оскільки функціональні можливості програми «Парус-Бюджет» мають широкий спектр завдань, необхідно додатково консультувати або навчати працівників бюджетної сфери користуватися максимально функціональними можливостями програми.

Незважаючи на широкий спектр можливостей програми «Парус-Бюджет», вона має низку недоліків. У програмі під час збереження документів автоматично не створюються операції. Для формування проведення на підставі документу бухгалтер повинен обирати заздалегідь підготовлений зразок господарської операції. Процедура створення кореспонденцій рахунків бухгалтерського обліку з використанням документів потребує додаткових витрат часу, а з іншого боку, бухгалтер має можливість створювати проведення, які враховують особливості організації обліку в установі, і не пристосовуватись до операцій, запропонованих програмістами.

Висновки. Нефінансовими активами суб'єктів сектора загального державного управління є економічні ресурси нефінансового характеру, контрольовані суб'єктом бухгалтерського обліку в секторі загального державного управління в результаті минулих подій, використання яких приведе до отримання економічних вигід у майбутньому. Облік нефінансових активів регламентується нормативно-правовими документами, основні з них: НП(С)БОДС 121 «Основні засоби», 122 «Нематеріальні активи», 123 «Запаси» та Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, нематеріальних активів та запасів у державному секторі. Автоматизація обліку нефінансових активів передбачає застосування функціональних можливостей програми «Парус-Бюджет», який забезпечує: облік надходжень, переміщень, переоцінки, нарахування зносу та вибуття нефінансових активів, створення карток, друкування облікових форм. Узагальнено переваги та недоліки програми «Парус-Бюджет».

Таблиця 3

Використання функціональних можливостей системи «Парус-Бюджет» під час автоматизації обліку основних засобів у ВНЗ

№	Тип операції	Заповнюється вручну	Формується у програмі
1.	Реєстрація інформації про об'єкт ОЗ	Інвентарна картка	Інвентарна картка
2.	Реєстрація документів з обліку операцій з основними засобами:		
2.1.	Надходження	Накладні	Інвентарна картка
2.2.	Введення в експлуатацію	ОЗ-1	ОЗ-1
2.3.	Внутрішнє переміщення	Акт прийому-передачі	–
2.4.	Списання	Акт на списання	Інвентарна картка
2.5.	Переоцінки	Відомість переоцінки ОЗ	Відомість переоцінки ОЗ
2.6.	Модернізації	Акт на ремонт (модернізацію)	–
2.7.	Поточного ремонту	Акт на ремонт (модернізацію)	–
2.8.	Капітального ремонту	–	–
2.9.	Нарахування зносу	Відомість нарахування зносу	Відомість нарахування зносу
2.10.	Результатів інвентаризації	Порівняльна відомість, інвентарна відомість	Порівняльна відомість, інвентарна відомість
3.	Відображення операцій на рахунках обліку	Меморіальний ордер 9	Меморіальний ордер 9
4.	Отримання облікових регістрів	МО 9, оборотно-сальдова відомість по рахунку 10	МО 9, оборотно-сальдова відомість по рахунку 10
5.	Отримання звітів	Форма № 1 (бюджет), форма № 5 (бюджет), інвентарна книга, інвентарний список	

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Івахненко С.В. Упровадження програмного забезпечення обліку і контролю: потенційні переваги і реальні проблеми / С.В. Івахненко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 2. – С. 56–62.
2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку для суб'єктів державного сектору від 23.01.2015 № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=407392&cat_id=4073.
3. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://treasury.gov.ua/main/uk/publish/category?cat_id=215075.
4. Офіційний сайт корпорації «Парус» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://parus.ua>.
5. План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі від 31.12.2013 № 1203 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14>.
6. Свірко С.В. Розвиток оцінки нефінансових активів у бюджетних установах: історичні традиції та сучасні тенденції / С.В. Свірко // Незалежний аудитор. – 2013. – № 5(III). – С. 23–34.
7. Сиротинська А.П. Автоматизація обліку необоротних активів у бюджетній сфері / А.П. Сиротинська, Ю.В. Пятківський // Вісник НУВГП. Економіка. – 2012. – Вип. 1(49). – Ч. 2. – С. 194–201.
8. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки від 16.01.2007 № 34 : Постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-%D0%BF/print1389935151858715>.

УДК [005.96:005.915]:008.634

Петряєва З.Ф.*кандидат економічних наук, професор кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця***Іващенко Г.А.***кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця***Петряєв О.О.***кандидат економічних наук, доцент кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця***АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

У статті визначено фактори, які впливають на фінансову стійкість підприємств. Проаналізовано наявні підходи до оцінки фінансової стійкості підприємств. Розраховано показники фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності, платоспроможності аналізованого підприємства. Надано рекомендації щодо зміцнення фінансової стійкості; запропоновано використання матриць фінансової стратегії.

Ключові слова: діагностика, фінансова стійкість, ліквідність, платоспроможність, фінансовий стан, матриця фінансової стратегії.

Петряєва З.Ф., Іващенко Г.А., Петряєв О.О. АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДИАГНОСТИКИ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье определены факторы, влияющие на финансовую устойчивость предприятий. Проанализированы существующие подходы к оценке финансовой устойчивости предприятий. Рассчитаны показатели финансовой устойчивости, деловой активности, ликвидности, платежеспособности анализируемого предприятия. Даны рекомендации по укреплению финансовой устойчивости; предложено использование матриц финансовой стратегии.

Ключевые слова: диагностика, финансовая устойчивость, ликвидность, платежеспособность, финансовое состояние, матрица финансовой стратегии.

Petriaieva Z.F., Ivashchenko G.A., Petriaiev O.O.. ANALYTICAL SUPPORT DIAGNOSIS ENTERPRISE FINANCIAL STABILITY

The factors that affect the financial stability of enterprises; Existing approaches assess the financial stability of enterprises. Calculated indicators of financial stability, business activity, liquidity, solvency of the analyzed company. The recommendations for strengthening financial stability; The use of matrix financial strategy.

Keywords: diagnosis, financial stability, liquidity, solvency, financial condition, financial strategy matrix.

Постановка проблеми. Відповідно до сучасних економічних умов, для яких політична та економічна нестабільність є характерним явищем, покращення та оптимізація діяльності підприємств потребують вирішення комплексу проблем. Однією з таких проблем є підвищення рівня ефективності підприємств та забезпечення їх платоспроможності, фінансової стійкості як характеристик прибутковості підприємства, його фінансової незалежності, вміння оптимально використовувати оборотні та основні кошти, що дає змогу здійснювати свою фінансово-господарську діяльність без збоїв та за встановленими планами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відсутність на рівні промислових комплексів методологічних і методичних розробок із вибору найбільш ефективних методів управління виробництвом призводить до того, що трудові колективи інтуїтивно шукають вихід із кризової ситуації без належного вивчення наслідків та врахування нових факторів, що впливають на ефективність їх роботи. Нерідко це призводить до втрати фінансової стійкості підприємства. Таким чином, існує об'єктивна необхідність теоретичного і практичного узагальнення процесів управління діяльністю підприємства на всіх рівнях.